

የመጽሐፍ ግምገማ

የተቀናጀ ንባብ በበዕውቀቱ ሥዩም የማለዳ ድባብ የግጥም መድብል
አንተነህ አወቀ¹

የግጥሙ መድብል - የማለዳ ድባብ

ደራሲ - በዕውቀቱ ሥዩም

የህትመት ዘመን - 2009 ዓ.ም.

የማለዳ ድባብ መድብል ውስጥ የተካተቱት ብዙዎቹ ግጥሞች በመጽሐፍ መልክ ከመታተማቸው በፊት በማህበራዊ ሚዲያዎች ለንባብ የበቁ ናቸው። የመጽሐፉ ግምገማ መጽሐፉ በታተመበት ዘመን ገጣሚው በእውቀቱ በሚገኝበት ይቀርባል ተብሎ ታስቦ የተዘጋጀ ነው።

የዳሰሳው ርእስ “የተቀናጀ ንባብ” የተባለበት ምክንያት በመድብሉ ግጥሞች ላይ ውስጣዊም ውጫዊም ንባብ ለማድረግ በሞመከሩ ነው። ውጫዊ ንባብን አስመልክቶ ከፍልስፍና እና ከሌሎች ቴክኒቶች ጋር ለማገናከብና ለመረዳት ተሞክሯል። ትንተናው ከመድብሉ የፊትና የጀርባ ሽፋን፣ ግጥሞቹ ከሚያንጸባርቁት ፍልስፍና፣ ግጥሞቹ ከሚጠሯቸው ቴክኒቶችና ከቀረቡበት ስልት፣ እንዲሁም ከሚያንጸባርቁት ይዘት አንጻር ለማየት ተሞክሯል።

የውጭ ሽፋን፡- እንደ ርእሱ ሁሉ የማለዳ ድባብን የሚያሳይ ነው። ጎህ የቀደደበት ይመስላል። ብሩህ ገጽታ አለው። ድባብ የያዙ የክት/የማእረግ ጸሐዳ ልብስ የለበሱ ሰዎች (ካህናት) የሚታዩበት የተፈጥሮ አካባቢ ነው። ካህናቱ በማለዳ የጸሎት ሥርዓት፣ አለበለዚያም በጥዋት ጉዞ ላይ ያሉ ይመስላል። የጥምቀት ሥርዓትን የሚያስታውስም ይመስላል።

ግጥሞቹ ሲነበቡ ግን እንደውጩ ሽፋን ገጽታና ቀለም ብሩህ ደባብን አይፈነጥቁም። ጭጋማ የተጫናቸው ናቸው። ምናልባትም እንደውስጥ ገጹ ሽፋን ስእል ብሩህነታቸውን የተነፈጉና የማህበረሰባችንን ሰቆቃ የሚገልጹ ናቸው። የትውልዱን መከራ እና ተስፋ መቁረጥ የሚያላዝኑ ግጥሞች ናቸው። የመድብሉ የጀርባ ሽፋን ላይ የቀረበው ግጥም ሃሳቡን ቁልጭ አድርጎ እንዲህ ይገልጻል፤

ያው እንግዲህ ጎህ ቀደደ፣ ታሪክ ሆነ የሌት ጣሙ

አለሎ እንደሚገፋ ጉንዳን ሊባዝን ነው አለሙ

የማለዳ ሰማይ ቢያምር ቢማርክም ቀለሙ

¹ ባሕር ዳር ዩኒቨርሲቲ፣ ኢሜል: antenehaweke2014@gmail.com

ሲያዩት ድባብ ቢመስልም የቀንበር ያህል ነው ሸክሙ።

የግጥሙ ሃሳብ በተቃርኖ የተሞላ ነው። ጎህ መቅደድ በተለምዶ የተስፋ፣ ሌት (ጨለማ) ደግሞ የመከራ ተምሳሌቶች ናቸው። በግጥሙ ግን ሌት ጣዕም ያለው፣ ጎህ ደግሞ የስጋት፣ የሸክም መግለጫ ሆኖ ቀርቧል። ጉንዳን የታታሪነት ተምሳሌት ነበር፤ በግጥሙ ግን ጉንዳን ባዛና ሆኖ ነው የተሳለው። ምናልባትም እንደ ግሪኩ አፈታሪክ ንጉስ ሲሲፈስ² ትልቅ ቋጥኝ ከመሬት ወደ ተራራ ጫፍ በከንቱ ሲገፋ የሚውል ነው - ጠብ ለማይል ኑሮ። የዘመኑ ትውልድም እንዲሁ ነው። በግጥሙ እንደተሳለው የማለዳ ሰማይ ድባብ ቢያምርም፣ የማያምር አንዳች ቀንበር የተሸከመ ይመስላል ተብሎ በተቃርኖ ነው ነው የቀረበው።

ወደ ዋናዎቹ ቴክስቶች ስንገባም ብዙዎቹ ግጥሞች ይህን የኑሮ ሸክም፣ ይህን የህይወት መባዛን ነው የሚገልጹት። የተለዩ አሉ ካልንም በመድብሉ ሽፋን መግለጫ ሆኖ በቀረበው ግጥም መረዳት እንደሚቻለው ጥርጣሬና እምነት ማጣትን ነው የሚያሳዩት። አንዳንዴም መልካም የሚመስሉን ነገሮች እንኳን መልካምነታቸውን ለመቀበል ይቸግረናል። እንጠራጠራቸዋለን። ለምሳሌ እነዚህን ስንኞች እንመልከት፤ “ጎህ ገስግሶ ደርሶ ጽልመት ቢያባርርም / የማለዳ ድባብ ህብሩ ገጹ ቢያምርም / ሰው ጸሀይን አምኖ ፋኖሱን አይሰብርም።” ይህ ማለት ዘላቂ ሰላም፣ ዘላቂ ደስታ የለንም። በአጭሩ ግጥሞቹ ግጥምና የዘመን መንፈስ በሚለው ሀተታ መግቢያ እንደተገለጸው የአብዛኛውን የዘመኑ ወጣት ትውልድ «መንፈስ» የተገለጠባቸው ናቸው። ቃናው የጠፋበትን ቅኝቱ የተበላሸበትን የዘመኑን ትውልድ አበሳ የሚያሳዩ ናቸው። ለዘህ እንደ ማሰረጃ “የተካደ ተውልድ” የምተለዋን ግጥም ማንበብ ይቻላል።

የማለዳ ድባብ ግጥሞች እውነተኛ የህይወት ተሞክሮ (lived experience) የተገለጸባቸው ግጥሞች ናቸው። የገጣሚውም ሆነ በአጠቃላይ ገጣሚው የኖረበት ማህበረሰብ ኑሮ ነው የተገለጸባቸው፤ የትውልድ ሰቆቃ ነው የተገለጸባቸው። የግጥም ተናጋሪው (እንበል ገጣሚው) ራሱን አግሎ ሳይሆን የሰቆቃው ተጋሪ ሆኖ ነው የቀረበው። በመድብሉ “እኔነት” እና “እኛነት” የነገሰባቸው ግጥሞች መብዛቱም በዚሁ ምክንያት ይመስላሉ። የሌላውን ችግር አንደራሱ ችግር እያየ ነው ያቀረበው። ገለልተኛ አይደለም። ባጭሩ የትውልዱ አፍ ነው የሆነው። “ሃውልቴ ገናና”፣ “ሙሾ ላመለጠ ወጣትነት”፣ “እኛ”፣ “ደስታ ቢራቢሮ”፣ እና “የተካደ ትውልድ” ሁሉም የገጣሚውን ትውልድ መራራ ህይወት የሚገልጹ ናቸው። ራሱም የመራራው ገፈት ቀማሽ ነው። ለምሳሌ “እኛ” የሚለው ግጥም (ከላይ እንደተገለጸው) ስለስደት የሚያወሳ ሲሆን «ማን ነው የጫኑበን መውጫ የለሽ ኑሮ» በሚለው ስንኝ እንደሚስተዋለው ራሱን የችግሩ ሰለባ አድርጎ ነው ያቀረበው።

² ሲሲፈስ በግሪክ አፈታሪክ ከሞተ በኋላ አማልክቱን አታሎ በዚች ምድር ለመቆየት በመሞከሩ ትልቅ ቋጥኝ ዘወትር ወደ ተራራ ጫፍ እየገፋና መልሶ እየተንከባለለበት፣ መልሶ እየገፋ እንዲኖር ተፈርዶበታል (World History Encyclopedia).

“ደስታ ቢራቢሮ” የሚለው ግጥምም ቢሆን የግጥሙ ተናጋሪም እንበል ደረሰው የወጣቱን ችግር እንደታዛቢ ሳይሆን ችግሩ ራሱ እንደሚሰማው አድርጎ ያቀረበበት ነው። የግጥሙ ተናጋሪ በቁጭት የሌለውንም ቁጭት ያሳየናል። ቢራቢሮ የህይወት ተምሳሌት ነችና ደስታን ሲያሳድዱ ህይወታቸው በከንቱ የሚባክንባቸውን የትውልድ አባላት ቁጭት ያሳየናል። ግጥሙ የጸጋየ ገብረመድህንን “ይነግርሃል አንዳች እውነት” የተሰኘ ግጥም መንፈስ ይጋራል።

በይነአሃዳዊነት (Intertextuality)

ከመድብሉ ጥቂት የማይባሉ ግጥሞች በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ የሌሎች ግጥሞች ተጽእኖ ያረፈባቸው ናቸው። ርእሳቸውን እንኳን ብናይ “ሙሾ ላመለጠ ወጣትነት” እና “ሙሾ ለከለመች ተፈጥሮ” የሚሉት ግጥሞች “ሙሾ ለአማዲዎስ ሞዛርት” የሚለውን የሰይፉ መታፈሪያ ግጥም ያስታውሱናል። “ደስታ ቢራቢሮ” የጸጋየ ገብረመድህንን “ህይወት ቢራቢሮ”፣ “የቴዎድሮስ ማመንታት በመቅደላ” በድጋሚ የጸጋየ ገብረመድህንን “የቴዎድሮስ ስንብት ከመቅደላ” ያሳስባል። “በረከተ መርገም ፪” የኃይሉ ገብረዮሃስን (ገሞራው) “በረከተ መርገም” እንድናስታውስ ያስገድደናል። “እንጉርጉሮ” የሚለው ግጥም ደግሞ የፕሮፌሰር መስፍን ወልደማሪያምን “እንጉርጉሮ” እና “ዛሬም እንጉጉሮ” የግጥም መድብሎች እና ግጥሞች እንድናስብ ያደርጋል። በተመሳሳይ «መኖር ወይስ አለመኖር» የሼክስፒር ገጸባህርይ የሐምሌትን መነባንብ (“To be, or not to be”) ወይም የጸጋየን አቻ ትርጉም (“መሆን ወይም አለመሆን”) ቢያንስ በቅንብሩ ያስታውሰናል። “ሰቆቃወ በዕውቁ” የጸጋየን “ሰቆቃወ ጴጥሮስ” ያስታውሰናል። “እኔ እወድሻለሁ” ከገብረ ክርስቶስ ደስታ ግጥም አዝማች የተወሰደ መሆኑን ራሱ በዕውቀቱ በግጥሙ ይነግረናል። በአጠቃላይ የበእውቀቱ የመድብሉ ጥቂት የማይባሉ ግጥሞች በቅርጽ፣ በይዘት፣ በድምጽት ካለመዲቸው ግጥሞች በመንፈስ የተዋረሱ የተጋቡ ናቸው።

ትርጉም

የመድብሉ ጥቂት ግጥሞች ደግሞ ከታዋቂ የውጭ ገጣምያን የተመለሱ ወይም መነሻ አድርገው የተጻፉ ናቸው። “ከዚህ ወዲያ አልወድሽም” እና “ህልሜን አደራ” ከዊልያም ቦትለር “Tonight I Can Write the Saddest Lines” እና “The clothes of Heaven” ከሚሉት የተወሰዱ ናቸው። “ግን አንድ ሰው አለ” የሚለውም ከዊልያም ቦትለር ግጥም የተመለሰ መሆኑን ራሱ ገጣሚው ይነግረናል። በተመሳሳይ “አንሶላዬ ውስጥ ልሙት” ከይሁዳ አማካይ “I Want to Die in my Own Bed”፣ “የምረ በዳ በረከት” ከአማር ካያም “Rubaiyats” የተመለሱ ሲሆኑ “መኖር ወይስ አለመኖር” ከዊልያም ሼክስፒር ገጸባህርጤ ሐምሌት መነባንብ የተጠለፉ ናቸው። ብዙዎቹን ደራሲው በግልጽ ከየትኛው ደራሲ እንደተወሰዱ ይነግረናል። የበዕውቀቱን አንባቢነት ያሳዩናል፤ የታዋቂ ገጣምያንን ለአማርኛ አንባቢያን ማስተዋወቁም አንድ ቁም ነገር ይመስለኛል። አንዳንዶቹ በይዘትም ከኛ የኑሮ ዘይቤ የሚዛመዱ ናቸው።

በመድብሉ የሚንጸባረቁ ፍልስፍናዎች

“እውነት እንደሎሌ” (ገጽ 18-19) የሚለው ግጥም ፍልስፍና አዘል ነው። ገጣሚው ስለእውነት የተፈላሰፈበት ነው። “እውነት የአሸናፊዎች ናት” / “ኃይለኛ እውነትን ያበጃል” እንዲሁም “እውነት አንጻራዊ ናት” የሚለውን ፍልስፍና ያስተጋባል። ሰላም በስብከት ሳይሆን በኃይል/በጦርነት ነው የሚሰፍነው ወይም ሰላም ከጦርነት ይመነጫል። እውነትና እውቀት ከስልጣን ይመነጫሉ የሚሉትን ፍልስፍናዎችን ያስተጋባል፤ ይህንም ከሚከተሉት ከ“እውነት እንደሎሌ” ግጥም ስንኞች መረዳት ይቻላል፤

«በወትሮ ልማዱ፣ ሰው መተራረዱ፣ ፈጽሞ ባይቀርም

አንዱ ተሸንፎ አንዱ እንደሚያሸንፍ አያጠራጥርም

ያሸነፈው መስፍን በትንቢቱ ታምኖ ደስ ብሎት ሲሾመኝ

የተሸነፈው ግን ያልሁትን አስቦ እኔን መቅጣት ቢመኝ

ከምኞት ባለፈ ከቶ ምን ያመጣል

የተሸነፈ ሰው ስልጣኑን ያጣ ቀን ሁሉን ነገር ያጣል።

በዚች የጉድ ምድር መሸነፍ ነው ወንጀል፤ ይህንን አውቃለሁ

የተረታ ድኩም፣ ራሱን ሊያጥናና፣ እውነት ያሸንፋል ሲለኝ እስቃለሁ

ይልቅ አሸናፊው እውነትን ያበጃል ባምሳሉ ጠፍጥፎ

ሲሻው ያወርሳታል፤ ለቀጣዩ ትውልድ፤ በጽላት ላይ ጥፎ

ይኸው ግጥም ከላይ ከተገለጸው ፍልስፍና በተጨማሪ “ሰው በተፈጥሮ ጨካኝ/አግረሲቭ/ ነው” የሚለውን ስነልቦናዊ ፍልስፍና³ ያስተጋባል። ይህንን ሀሳብም “ለመግደል ለመስለብ፤ እጅግ የቋመጠ፤ ሰራዊት መልምለው / ጠመንጃ ወልውለው፤ ሰይፋቸውን ስለው፤ ጨፊውን አሹለው / ዛቻ ተለዋውጠው፤ ለመተናኚያ፤ የማይቀር ቀን ቆርጠው / ለፍልሚያ ለግልቢያ፤ የተመቸ ስፍራ፤ ድልድል ሜዳ መርጠው” ከሚሉት ስንኞች መገንዘብ ይቻላል፡ ስንኞቹ የሰውን “አውሬነት” የሚገልጹ ሲሆን በተለይም “ያዳም ልጆች ልብም ጠንሳሽ የሚጠብቅ የጠብ ድፍድፍ በርሜል” (ገጽ 19) ነው የሚለው የስንኝ ሃሳብ በሚገባ ፍልስፍናውን ይገልጻል።

³ ስለሰው የጨካኝነት/አግረሲቭ/ ባህሪ አንድ ወጥ አመለካከት የለም። አንዳዶች ከስነልቦና አንጻር ሲያዩት አንዳንዶቹ ደግሞ ከአካባቢ ተጽእኖ አንጻር ሊያዩት ይሞክራሉ። ሁሉም የስነልቦናና ባለሙያዎች አንድ አይነት አመለካከት ባይኖራቸውም ጨካኝነት የሰው ተፈጥሮ ባህሪ ነው የሚሉ የፍካሬ ልቦና ሳይንስቲስቶች አሉ። ፍሮይድ እንኳን ብንወስድ የሰው ጨካኝነት ከህይወትና ሞት “ድራይቭስ” እንደሚመነጭ ይጠቅሳል።(Archer፣ 2009)።

ከላይ ከቀረቡት ፍልስፍና ሃሳቦች በተጨማሪ “በሞቷ ፊት ለፊት” (ገጽ 44) የሚለውም ግጥም “የነገረ ህላዌ” ፈላስፎችን “ሰው የሚኖረው ከሞት ጋር ነው” የሚለውን ፍልስፍና እንዲህ ሲል ያስተጋባል፤

በፍራሻችን ስር፤ ቃሬዛ ተጣብቆ

በልብሳችን ገበር ከፈን ተደብቆ

የእድሩ ጥሩንባ፤ ከሙዚቃው ልቆ

በዘንድሮ ጣቶች ከርሞ ላይነካ

ደህና ሰንብች ማለት ዘበት ኑሯል ለካ።

ግጥሙ የገጣሚውን የህይወት ገጠመኝ መሰረት አድርጎ የተጻፈ ሲሆን መታሰቢያነቱም ሊወልዱ ሀኪም ቤት ገብተው በሞት ለሚለዩት እናቶች የተበረከተ ነው።

በተመሳሳይ “የመኖር ትርጉሙ” በሚለውም ግጥም ብካይ ኑሮን ይገልጻል። ነገረ ጎላዊ ፈላስፎች ኑሮን አጨልመው ነው የሚያዩት። የአንደኛና ሁለተኛ ዓለም ጦርነቶች ያስተማሯቸው ፍልስፍና ነው። በዕውቀቱም “የተካደ ትውልድ” በሚል ግጥሙ (ገጽ 45)፤ “እድሜ ይፍታህ ተብሎ የተወለደ ለት፤ / አምባሩ ካቴና ማተቡ ሰንሰለት» ሲል የመኖርን ፍሬቢስነት ይገልጽልናል።

በተመሳሳይ “የመኖር ትርጉም” በሚለው ግጥሙ ሰው ሲወለድም ያለቅሳል ሲሞትም ያስለቅሳል። ይለናል። መኖር የእንባ ቅብብል ነው ይለናል። መከራን መግፋት ዕጣችን እንደሆነ ሁሉ። ሙሉ ግጥሙ እንዲህ ይነበባል፤ “የመኖር ትርጉሙ የንባ ቅብብል ነው፤ በትውልዶች መሃል / አባትህ ያነባው ላንተም ይደርስሃል / ሰው የሆንሁ ለታ ደርሶኛል ይህ እጣ / አልቅሼ እንደገባሁ / አስለቅሼ ልውጣ።”

የበእውቀቱ “ከተለየሽ ወዲያ” የሚለው ግጥም ደግሞ “የጊዜን ሃያልነት” ያሳየናል። “የጊዜ እንጂ የሰው ጌታ የለውም” እንዲሉ ሁሉ ነገር በጊዜ መዳፍ ውስጥ መሆኑን የሚል ጭብጥ ያዘለ ግጥም ነው። ግጥሙ የጊዜን ሃያልነት ነው የሚያሳይ፤ ዛሬ አይበገሬ መስሎ የሚታየው ነገ ትቢያ ሲልስ ይታያል። የሚሻለው በጊዜ ሂደት መልካም ሆኖ መገኘት ነው። ትናንትናና ዛሬያችን ነው ነጋችንን የሚወስነው፤ KARMA የሚለው የቡዲስቶች ፍልስፍና የሚገልጸው እውነት ይህንን ነው። ግርጌ ማስታወሻው ይህን እውነት ይገልጽዋል። ይህ ካልሆነ ግን ግዜ ተለዋዋጭ ነው። በሰፈሩት ቁና መሰፈር አይቀርም። የነበረው እንዳልነበረ መሆኑ አይቀርም። የግሙ ስንኞች እንዲህ ይነበባሉ፤

ባለት አጥር የከለለት

የማይጣስ ጥሶ ሾልኮ

በብረት ጣት የጨበጡት

ከመዳፍ ሥር አፈትልኮ

ምንም ነጻ መስሎ ቢታይ

ሁሉም የጊዜ ግዳይ

ሁሉም የጊዜ ምርኮ።

“የነበረው እንዳልነበረ” የሚለው ሃሳብ በማለዳ ድባብ የግጥም መድብል “ወዴት” (ገጽ 70) በሚለውም ግጥም በኢትዮጵያ ተምሳሌትነት ቀርቧል። ትናንትናችንና ዛሬያችን ካላማረ ሀገር ነው የምትጠፋው፤ የቀድሞ አንድነቷን፤ የቀድሞ ግዛቷን ፤ የቀድሞ ታሪኳን የቀድሞ ሃያልነቷንና ስልጣኔዋን ይዛልትዘልቅ አትችልም።

በመድብሉ ምናልባትም ተስፋን የሚናፍቅ ብቸና ግጥም (ቢያመነታም) “ተስፋ እንደ ምትሃት” (ገጽ 42) የሚለው ግጥም ነው። ምናልባትም ከመድብሉ ተስፋን የሰነቀች ብቸኛ ግጥም ነች። የግጥሙ ተናጋሪ ተስፋን (የምትሃት ያህል እውን መሆኗን ቢጠረጥርም) ተስፋ ሲያደርግ እናነባለን። ንጋትን መርግ እንደተጫነባት ማለዳ ሳይሆን ትናንቱን እንደምትቀይር ትንሳኤ አድርጎ ለማየት ይሞክራል። “ነጋ / የግዜር ስውር መዳፍ” ይልና ቀጥሎም “ጨለማውን ስቦ፤ በወግ በሽለላ / ሰማይ የጠፈር ዓይን፤ ብርሃን ተኳለ / ከዶሮ ጩኸት ውስጥ፤ አዲስ ጎህ ተወልዶ / ፍጥረቱ በሙሉ፤ ማርያም ማርያም አለ” ማለት ሀሳቡን ያስረግጣል።

አንጻር

የግጥሞቹን አንጻር ስናይ “ልረሻሽ እየጣርኩ ነው”፤ “መዓዛሽ ፈወሰኝ”፤ “ሙሾ ላመለጠ ወጣትነት”፤ “ላባቴ”፤ “እኔ ወድሻለሁ”፤ “በዝግ በር”፤ “ህልሜን አደራ”፤ “መትረፌ ገረመኝ”፤ “አንሶላዬ ውስጥ ልሙት” ፤ “ከተለየሁሽ ወዲያ” ... የሚሉት ግጥሞችና እና ሌሎች (ከሶስት እጅ በላይ) በአንደኛ መደብ «እኔ» ነው የቀረቡት፤ ምናልባትም ገጣሚው የትውልዱን ሰቆቃ ተጋሪ እንጂ ታዛቢ ብቻ አለመሆኑን የሚያሳዩ ይመስላሉ።

በዚህ አንጻር በቀረቡት ብዙዎቹ ግጥሞች እኔ ባይ ገጸሰቦቹ antihero (ተራና አልባሌ) ናቸው። የ«እኔነት» ተስፋቸው የጨለመ፤ የኑሮ መርግ የተጫናቸው፤ በኑሯቸው የሚያላዝኑ፤ ለትውልድ መልካም አሻራ ሊተዉ ቀርቶ ለራሳቸው ህልውና አስተማማኝ መሰረት የሌላቸው ባዶ እኔዎች ናቸው። ለአስረጂ «ሙሾ ላመለጠ ወጣትነት» የሚለውን ግጥም ማናበብ ይቻላል።

ቀልድ/ለዛ/ሂደመር

ብዙዎቹ ግጥሞች የትውልዱ ሰቆቃ የተገለጸባቸው ቢሆኑም በሂደመር የታጀቡ በመሆናቸው ፈገግ ማስደረጋቸው አይቀርም። ለምሳሌ፦

እኔ እወድሻለሁ፤

ጦም ውሎ እንደመጉረስ

ወልዶ እነደመታረስ

ቶምቦላ እንደመድረስ

ካላሙዲ ንብረት

ግማሽ እንደመውረስ

የሚለውን ግጥም ስናይ የመጀመሪያዎቹ የደስታ ምንጮች ተርቦ መጉረስና ወልዶ መታረስ በእርግጥም የወል የደስታ ምንጮች ሲሆኑ ቶምቦላ መድረስና ያላሙዲንን ሃብት መመኘት ግን በተቃርኖ የመጡ የስራ ውጤት ያልሆኑ ለቧልት የገቡ ቁም ነገር የሌላቸው ተግባራቸው ፈገግታን ማጫር ብቻ የሆነ አገላለጽ ናቸው። እንዲህ አይነት ከግጥሞቹ በሃሳብ ብዙም ስምረት የሌላቸው ፈገግ ለማሰኘት ብቻ የገቡ በርካታ ስንኞች በብዙ ግጥሞች ውስጥ ይገጥሙናል። ኮስተር ያለ ቁም ነገር ላይ ፈገግ የሚያስደርግ ቃል ሀረግ ሃሳብ እንደ ዋሃ ጣል አድርጎ ማለፍ አንባቢን ምቹት ይሰጠዋል ብዬ እገምታለሁ።

ከላይኛው በተመሳሳይ «ጠብ አና ጥብብ» የሚለውም ግጥም ሂደመር የተመላበት ይመስለኛል። ሽሙጥም ይመስላል፤

ተዋጋ ብሎ ቢሰጠው ጋሻ

ለናቱ ሰጣት የእበት ማፈሻ።

የጥብብ ሁሉ መጀመሪያ ጠብን መፍራት

ጦርን መግራት

ከጋሻ የእበት ማፈሻ መሥራት

የመጀመሪያዎቹ ሁለት ስንኞች የቀረርቶ ግጥሞች ናቸው። ለጣቂዎቹ ስንኞች የሀገርኛውን ቀረርቶ ሃሳብ የሚያጠይቁ ናቸው። ምናልባትም የሚሳለቁ - በተቃርኖ! የመጽሐፍ ቅዱሱን ጥቅስም መነሻ በማድረግ የጥብብ ሁሉ መጀመሪያ ጦርን መፍራት ነው። ይለናል። በእርግጥ እንደቀረርቶው አላነወረውም፤ አልተሳለቀበትም። እግዚአብሔር አመጸንና ጦርን አያበረታታምና!

መቼት

የበእውቀቱ ብዙዎቹ ግጥሞች የአዲስ አበቤን ኑሮ የሚገልጹ ናቸው። አዲስ አበባ በየአጋጣሚው ትነሳለች። «መዓዛሽ ፈወሰኝ» (ገጽ 20)፤ «እንደምነሽ ሻገር» (ገጽ 64)፤ «ሰቆቀወ በዕውቁ» (ገጽ 84)፤ በሚሉት ግጥሞች ብሶት ይገለጽበታል፤ የከተማዋ ጉድፍ ይዘከርበታል። ከተጠቀሱት ግጥሞች አንዱን ወስደን ጥቂት ስንኞችን እንደማስረጃ መጠቀሱ በቂ ነው። ለምሳሌ የ«መዓዛሽ ፈወሰኝ» ስንኞች “እንዲያው ሲፈርድብኝ፤ ቤቴ አዲስ አበባ / ሰማዩ ጥንብ ነው፤ መሬቱም አዛባ / ዓይን ጆሮ ምላስ፤ ለኑሮ ሳያንስኝ / ምን በድየው ጌታ፤ አፍንጫ ለገሰኝ።” በማለት ይተቻሉ። የ«ሰቆቀወ በዕውቁ» ከተሰኘው ግጥም ደግሞ “ሰፈሬ ሃያ ሁለት ማዞርያ ሆይ / ፎቅን በፎቅ ላይ ሲደርቱ የተመረጡቱ / ጠጠር ዘርተው ወርቅ ሲያጭዱ / ያላረሱትን ሲያመርቱ ” እና በተቃራኒው “ሃያ ሁለት ማዞርያ ሆይ / አያቴ ላንቺ አልሞተም?” ቀጥሞ “ላንቺ ክብር አልመከተም? / ታዲያ አሁን ምነው መዳፍሽ ገፋን / የእንጀራ ልጅ ይመስል” የሚሉት ስንኞች የነዋሪው ብሶት የሚገልጹ ናቸው።

በዚህ አጋጣሚ መድብሉ አዲስ አበባንና አዲስ አበባዎችን ሲመለከት የገጠሩን ህይወት ችላ ያለው ይመስላል። በተፈጥሮ ላይ ያተኮሩ ጥቂት ግጥሞች ቢኖሩም (ለምሳሌ «ሙሾ ለከሰመች ተፈጥሮ» (ገጽ 90 - 91) ከመልካም ገጽታዋ ይልቅ መራቆቷ ነው የተገለጸበት።

ተቃራኒ ገጽታዎች

መዓዛሽ ፈወሰኝ በሚለው ግጥም የአዲስ አበባ ወጣት ሴቶች ውበት ከአዲስ አበባ ከተማ ውበት ተቃርኖ ቀርቧል። የሴቶቹን ውበት «አንገትሽ ሺነት ዛፍ፣ ጡትሽ ደብረ ክርቤ» እየተባለ ሲወደስ የሴቶቹ መኖሪያ አዲስ አበባ ግን «ሰማዩ ጥንብ ነው፣ መሬቱም አዛባ» እየተባሉ ተጣጥሎ ቀርቧል። «ላባቴ» በሚለው ግጥም ደግሞ አባት «ደሃ ግን ኩሩና ጠንካራ»፣ «መልካም/ትሁት ግን አትንክኝ ባይ»፣ «ሰው ግን መላክ» ተደርገው በተቃርኖ ተገልጸዋል።

«ክልጅነት ፍቅር» በሚለው ግጥም «ለውጥና አለመለወጥ» በተቃርኖ ቀርበዋል። ወይ ገራምነቴ በሚለው ግጥም ምድራዊውና ሰማያዊው (አውቶቡስን ትቼ መሲህ መጠበቁ በሚል ፈሊጥ) በተቃርኖ ቀርቧል።

«ልረሳሽ እየጣርኩ ነው» (ገጽ 22) በሚለው ግጥም ትዝታን ለመርሳት የሚያደርገውን መኩራ እንዳልነበረ ሁሉ «ትዝታን ባጎበር» (ገጽ 63) በሚለው ግጥም ደግሞ መርሳት አለመቻሉን በተቃርኖ ያስነብዛል።

ፖለቲካ

የበዕውቀቱ የማለዳ ድባብ ግጥሞች ቁጥቸው ቀላል የማይባሉት ፖለቲካ ነክ ናቸው። በሀገር በህዝብ ጉዳይ ላይ የተጻፉ ናቸው። ለምሳሌ «አገሬ» እና «ስለጦቢያ የተነገረ ሸክም» የሚሉት ግጥሞች ጥሩ ግንዛቤ ይሰጣል። «አገሬ» በተሰኘው ግጥም ከኤርትራ መገንጠል ጋር ተያይዞ የኢትዮጵያ የባህር በር ማጣት ጉዳይ የተገለጸበት ሲሆን ለባህር በሯ መከበር ከፍተኛ አስተዋጽኦ የነበራቸው አሉላ አባ ነጋ በንቡር ጠቃሽነት ተነስተዋል። «ስለጦቢያ የተነገረ ሸክም» (84 — 85) በሚለው ግጥም ደግሞ፡- የመሪዎችን ሀገር የመሸጥ ተግባር፣ በፈቃድ ስልጣን ያለመልቀቅና በአመጽ የመውረድ እጣ ፈንታን ይገልጻል።

ደራሲው የኔ ዘመን ቃናው የጠፋበት ቅኝቱ የተበላሸበት ነው የሚለውን አመለካከቱን በግጥሞቹ አስተጋብቷል ብለናል። በመድብሉ የማሳረጊያ ገጾች ያሉትም «ጉደኛ ስንኞች» እና «ሙሾ እና ባለቅኔ» ህዝባዊ ግጥሞች ትኩረታቸው ሙሾ ነው። በአጠቃላይ ብዙዎቹ ግጥሞች «ሙሾ ነክ ግጥሞች» ናቸው። የጀርባ ሽፋን መግለጫዎቹ ህዝባዊ ግጥሞችም «ሙሾ ቀመስ» ናቸው። በአጠቃላይ ድርሰቶቹ የኑሮ መርግ ፣ ሰቆቃ፣ የተጫናቸው ነው።

ማጠቃለያ

ከላይ እንዳየነው የበዕውቀቱ የማለዳ ድባብ ግጥሞችን ላይ የተቀናጀ ውጫዊ እና ውስጣዊ ንባብ ለማድረግ ተሞክሯል። ይህም ማለት ግጥሞቹን በማንበብ ሂደት ሁኔታዎች ሲጋበዙ ከውጫዊ አውድ ማለትም ከማህበረጊሰታዊነት ከታሪካዊው አውድና ከሌሎች ቴክኒኮች ጋር በማቀናጀት ግጥሞቹን

ለመረዳት ተሞክሯል። በዚህም የማለዳ ድባብ ግጥሞች የዘመኑን መንፈስ የሚገልጹ የአዲሱን ትውልድ መከራ የሚያስተጋቡ ግጥሞች ሆነው ተገኝተዋል። ገጣሚው/ተራኪው ይህን ሲያስተጋባ ደርግ ዳር ቆሞ ሳይሆን የመከራው ገፈት ቀማሽ ሆኖም ጭምር ድምጹን በማስማት ነው።

ይህን የትውልድ እርሮ እና የሚያንገሽገሽ ኑሮ የገለጸው ደግሞ በደረቁ ሳይሆን እያስፈገገ ነው። በኮስታራ ድምጹት ሳይሆን በማዋዛት ነው። ቀላል ቋንቋ፣ ቀላል ቅንጅት በመጠቀም ነው። ንቡር ጠቃሽን ዘይቤን፣ ሽሙጥን በመጠቀም ነው። ከምንም በላይ ደግሞ ስለህይወትና ተፈጥሮ ያለውን ግንዛቤ ከፍልስፍና እያገናዘበ ነው።

ዋቢ መጽሐፍት

- በዕውቀቱ ስዩም (2009)። የማለዳ ድባብ። አዲስ አበባ፤ በዕውቀቱ ሥዩም።
- Archer, J. (2009). The nature of human aggression. *International Journal of Law and Psychiatry*, 32, 202-20.
- Heidegger, M, (1962). *Being and time* (Eng. Translation). Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Sisyphus. *World history encyclopedia*.
<https://www.worldhistory.org/sisyphus/>
- Time and Karma. <https://www.pinterest.com/pin/670262357027136876/>